

МУЗИЧКО О.

**Знайомий В.В. Тарновського одеський професор І.А. Линниченко
в історії колекціонування старожитностей в Україні
кінця ХІХ - початку ХХ століть**

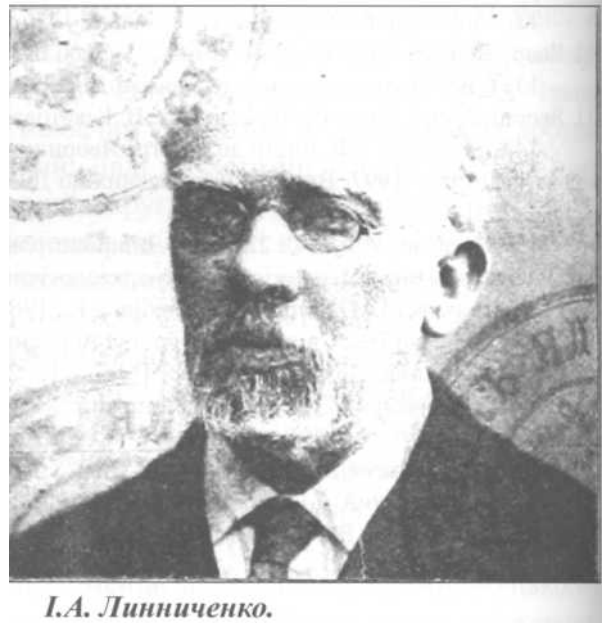
У 1892 році на одному із засідань Московського археологічного товариства приват-доцент Московського університету І. Линниченко виступив з доповіддю про розкопки М.Ф. Біляшівського на Княжій горі. Під час доповіді В.В. Тарновський, який організував і фінансував розкопки, демонстрував знайдені речі, виступивши таким чином співавтором доповіді¹.

Багато років потому, у жовтні 1919 року в одній з одеських газет була надрукована велика стаття І. Линниченка "Гетманская булава". Автор згадував про свої зустрічі з В.В. Тарновським, його поклоніння перед постаттю Т.Г. Шевченка, захоплення справою збирання українських старожитностей. І. Линниченко писав, що під час свого останнього візиту до В. Тарновського у Києві він оглядав колекції В. Тарновського та Б. Ханенка. Одесит запропонував В. Тарновському зробити копії портретів, які передавались до Чернігова, але згодом опинились у київському музеї².

Хто ж був І. Линниченко, цей одеський знайомий В. Тарновського, яку роль в його житті відіграло колекціонування, що, вочевидь, і звело на життєвому шляху цих, слід зазначити,

дуже різних персон?

Іван Андрійович Линниченко (1857-1926) народився у Києві в родині професора Університету св. Володимира та доньки професора Київської духовної академії. Вищу освіту та докторську ступінь з російської історії отримав у тому ж університеті. Головним його вчителем був знаменитий В. Антонович. Після першого досвіду викладання у Московському університеті І. Линниченко досяг апогею своєї педагогічної та наукової активності в Одесі наприкінці 1890-х - 1919 роках як професор кафедри російської історії Новоросійського університету й Одеських вищих жіночих курсів. Головним осередком діяльності професора та його учнів було засноване І. Линниченком Одеське бібліографічне товариство при Новоросійському університеті.

І.А. Линниченко.

Він встановив розгалужені приватні та наукові контакти з низкою видатних істориків: А. Прохазкою, К. Ліске, М. Соколовським, А. Петрушевичем, І. Шараневичем, В. Семевським, Ф. Коршем, В. Міллером, О. Шахматовим, Д. Самоквасовим. Один з його друзів - кримчанин А. Маркевич у некролозі вченому називав серед привабливих рис І. Линниченка жвавість, товарицькість, дотепність, дар слова, поетичні та музичні здібності, але водночас не забув відзначити і такі менш приємні якості, як саркастичність та розніженість, на що, до речі, нарікав і сам І. Линниченко в автохарактеристиках.

І. Линниченко активно публікувався на сторінках низки провідних наукових видань: "Kwartalnik Historyczny", "Киевская старина" (був одним з натхненників відновлення видання журналу наприкінці 1880-х), "Исторический вестник", "Юридический вестник", "Русская мысль".

Широко співробітничав з петербурзькою, московською та київською пресою загальнопросвітницького, мистецького та суспільно-політичного спрямування (“Киевлянин”, “Заря”, “Новости”, “Артист”). Був одним з найактивніших діячів Московського археологічного товариства та одним із засновників його слов’янського відділення; членом майже 60 наукових та громадських товариств. Як медієвіст та археолог виступав на археологічних з’їздах кінця XIX - початку XX ст. Брав участь у роботі з’їздів музеєзнавців. У 1900 році був обраний членом-кореспондентом Краківської академії наук, у 1913 році - Санкт-Петербурзької. Скінчив життя у Сімферополі³.

Творча спадщина професора нараховує приблизно 400 праць, невелика частина з яких залишилась у рукописах; з-поміж 50 суто наукових історичних праць переважають рецензії. Працював у досить поширеному на зламі XIX-XX ст. жанрі - поєднанні позитивізму та соціологізму. На погляди вченого вплинуло слов’янофільське вчення, державницька школа у російській історіографії. Найбільш вагомим є внесок І. Линниченка у дослідження середньовічної історії України. Його праці з польсько-руських взаємин та історії середньовічної Галичини, де він намагався обґрунтувати тезу, що попри політичну зверхність Польща не змогла цілковито витіснити старий давньоруський лад на українських землях, викликали жваву реакцію у сучасників. Відгуки та рецензії на ці праці зробили такі видатні історики, як А. Прохазка та М. Грушевський, їх використовували О. Бальцер, М. Кордуба та багато інших. Значним є внесок І. Линниченка у розвиток славістики, особливо вивчення історії Польщі та Чехії. Як історіограф він прискіпливо відстежував та оцінював доробок історичної науки слов’янських народів⁴.

Безпосереднім “містком” до зацікавлення музейною справою для І. Линниченка стало захоплення колекціонуванням. У доповідях він критикував бездумне, неупорядковане аматорське колекціонування, закликаючи до ґрунтовності та науковості, звертав увагу на прикре явище фальшування предметів давнини⁵. Під час археологічного з’їзду у Новгороді І. Линниченко виголосив змістовну доповідь “О подделке древностей”. Він зазначив, що в Росії центрами підробок є Одеса, Київ, Західний край та частково Сибір (Томск). На його думку, “в образованности фальсификаторов отчасти виноваты и ученые. Их раскрытиями подделок и объяснениями всегда пользуются фальсификаторы, а увлечения за последнее время стариной и умножение коллекционеров, часто мало знающих, дают поддельщикам возможность легко сбывать товар”⁶. Матеріали преси свідчать, що думки професора поділяли деякі представники одеської інтелігенції⁷.

І. Линниченко схвалював ідею облаштування в університетах археологічних музеїв⁸. Невдовзі і сам очолив археологічний музей при історико-філологічному факультеті Новоросійського університету. 1 грудня 1901 року професори факультету вирішили, з огляду на побажання, висловлені на археологічному з’їзді, заснувати кафедру археології та музей при ній. На останній планувалося асигнувати 600 рублів⁹. Проте, було реалізовано лише другу частину цієї ініціативи, та й то із затримкою: у 1908 році почав функціонувати археологічний кабінет-музей, який діяв допоки існував Новоросійський університет - до 1920 року. Завідували музеєм І. Линниченко (до 1913 р.), Є. Трифільєв (до 1917 р.), А. Флоровський (1917-1920). Колекція музею поповнювалося завдяки ентузіазму та зв’язкам І. Линниченка, який просив своїх колег з-поза меж Одеси надсилати артефакти до музею. Так, у листі до В. Хвойки у 1908 році професор згадував, що свої перші лекції з історії він зазвичай присвячував археології, зокрема, розповідав про київські розкопки колеги. Час від часу він просив знаменитого археолога надіслати йому в Одесу оригінальні знахідки чи фотографії¹⁰. В. Хвойко відгукнувся на заклик, як, зокрема, й Імператорська археологічна комісія з Петербурга¹¹. Деякі предмети І. Линниченко знайшов під час власних розкопок. Професор також намагався започаткувати бібліотеку при музеї. Попри ці зусилля, музей розвинувся лише у невеличку колекцію в декількох шафах. У

1909 році він мав лише 24 предмети, у 1911 - 255 предметів і 103 монети, в 1913-1915 роках-366 предметів та 52 книги¹². В роки війни та революції надходження предметів припинилося.

Протягом першого десятиліття ХХ ст. І. Линниченко у приватних розмовах, листах та газетних статтях обстоював ініціативу заснування муніципальних музеїв у всіх найбільших містах Російської імперії, зокрема, у рідному йому Києві¹³. Зразком для російських музеїв він вважав організацію музейної справи у Чехії та Німеччині. Можливо, на І. Линниченка вплинуло і його знайомство з галицьким істориком А. Петрушевичем, який довгий час збирав матеріали для музею при “Народному домі” у Львові. Науковим зразком колекціонування І. Линниченко вважав діяльність віце-президента (з 1899 р.) Одеського товариства історії і старожитностей О. Бертъе-Делагарда, який збирав матеріали з історії та етнографії Криму. Його зібрання налічувало декілька тисяч томів книг, документів, карт, планів, портретних і видових зображень. Зі всіма названими особами професор вів жваве листування та обмін предметами старовини.

Публічно про свій намір заснувати музей міста Одеси І. Линниченко оголосив у 1911 році у програмній промові на відкритті Одеського бібліографічного товариства. Вчений наголосив, що серед важливих завдань нового товариства він бачить організацію музею міста Одеси, у якому мають бути зібрані мапи, плани, краєвиди, описи мандрівників, тобто загалом все, що ; стосується історії міста¹⁴. Свою пропозицію він повторив на засіданні 2 березня 1913 року, щоправда, уточнивши назву - “музей старої Одеси”. Професор просив членів товариства поділитися предметами старовини та поширити думку про заснування музею серед своїх знайомих¹⁵.

Зародком музею Одеси мала стати особиста колекція Івана Андрійовича, що зберігалася І у його великій квартирі на вулиці Єлизаветинській. Колекція нараховувала майже 2 тис. гравюр та літографій, більше 100 карикатур, планів, мап, альбомів. Слід зазначити, що ці матеріали не лежали “під спудом”: власник дарував окремі предмети музеям, бібліотекам, археологічним та археографічним комісіям, демонстрував на засіданнях бібліографічного товариства. Наприклад, у 1913 році види Одеси та портрети одеських діячів із зібрання І. Линниченка ілюстрували доповідь О. Де-Рибаса, присвячену старій Одесі.

Ініціатива І. Линниченка зустріла схвальний відгук серед одеської еліти. Зокрема, професора підтримав представник відомого одеського роду Г.О. Тройницький, який надсилав йому деякі одеські реліквії¹⁶. Багато уваги історії Одеси приділяло і бібліографічне товариство, що, зокрема, відзначав один з одеських журналістів у 1914 році: “Былая “старая Одесса” - это любимая тема, к которой при всяком удобном случае возвращаются руководители общества- И. Линниченко, В. Лазурский, А. Де-Рибас, С. Авалиани, А. Флоровский и др.”¹⁷

Напевно, відчуваючи, що бібліографічному товариству не під силу самотужки впоратись і зі справою розбудови музею, в 1912 році на одному із засідань Одеського товариства історії та старожитностей І. Линниченко висунув пропозицію про збирання у музеї товариства предметів одеської старовини. Члени товариства постановили - просити І. Линниченка та двох і його учнів А. Флоровського і С. Аваліані разом з іншим членом товариства М. Шкадишеком представити відповідний матеріал для попереднього обговорення у Раді товариства¹⁸. Однак справа організації музею мало зрушила з місця в умовах І Світової війни. Тим не менше І. Линниченко не полишив свою ідею. У листі до київського колеги М. Петрова від 14 листопада 1915 року він писав: “Приготовляю к печати описание моих видов Одессы и портретов местных деятелей. Набралось достаточно. Цель моя - учреждение Городского музея. Я работаю пока один, в надежде на лучшее будущее”¹⁹. На початку 1916 року І. Линниченко опублікував в одеських газетах звернення до старих одеситів - повідомити про реліквії, що зберігаються в їхніх особистих колекціях, задля справи створення міського музею. “Одесситы горячо привязаны к своей солнечной родине и поэтому я не сомневаюсь, что мой призыв встретит с их стороны сердечный отклик”, - оптимістично завершував він своє звернення²⁰.

Багато представників громади міста, дізнавшись про задум, прагнули поповнити колек-

цію одеської старовини І. Линниченка²¹. Ідею професора, зокрема, підтримав відомий літератор Л. Гроссман²². Однак оптимізм І. Линниченка виправдався лише частково. До широкого громадського руху, тим більше в умовах наростаючого хаосу, все ж таки не дійшло. Не надала належної фінансової підтримки і влада. Далася взнаки й традиційна для Одеси конкуренція між культурними центрами: так, професор М. Попруженко пропонував перетворити на осередок музею зал ім. гр. М.М. Толстого в Одеській міській бібліотеці²³.

Найбільший відгук ідея І. Линниченка знайшла в однієї з його учениць - Дороті Генріхівни Атлас, що належала до яскравих постатей одеської історії. Вона народилась 15 січня 1874 року в родині підданих Австро-Угорщини іудейського віросповідання Генріха та Луїзи. Початкову освіту отримала вдома. У серпні 1886 року поступила до Марійської одеської міської громадської жіночої гімназії, яку закінчила в 1892 році зі званням домашньої наставниці з правом викладати арифметику, історію, географію. З 1892 року 11 років безперервно викладала у школах Одеської навчальної округи. З 1903 по 1909 рік навчалась на мовному, а з 1909 - на юридичному факультеті Одеських вищих жіночих курсів, який і закінчила у 1912 році. Продовжуючи викладати у середній школі (зокрема, в гімназії Пашковської), протягом 1911-1916 років Д. Атлас брала активну участь у роботі Одеського бібліографічного товариства: входила до ревізійної комісії, читала доповіді краєзнавчого та педагогічного змісту. Першою в Одесі наголошувала на необхідності викладання краєзнавства у середній школі, була автором першого підручника для середніх шкіл з історії Одеси. Це

Д.Г. Атлас. Фото публікується вперше.

видання відзначалось лаконічністю, доступністю, чіткою та логічною структурою, ілюстративністю. В 1917 році Д. Атлас була одним з популяризаторів ідеї заснування в Одесі Народного університету, наголошувала, що цей заклад має функціонувати на якомога ширшій демократичній основі. Зокрема, вона вважала, що Народний університет має бути культурним центром для всієї провінції, куди час від часу має надсилати лекторів, *пересувні музеї* (тут і далі виділено нами - О.М.) та бібліотеки, влаштовувати для провінціалів “заочні” (за допомогою листування) курси²⁴.

У згаданому зверненні 1916 року І. Линниченко зазначав, що він з колегами вже складає статут для заснування в Одесі особливого міського музею, в основу якого буде покладена його колекція²⁵. У фонді І. Линниченка, що знаходиться у Державному архіві Одеської області, зберігається справа “Проект каталогу карт, видів і портретів майбутнього музею міста Одеси”. Це - чорнові записи каталогу, але, на наш погляд, не майбутнього музею міста, а зібрання І. Линниченка. Про це свідчать перші рядки: “Все *собрание* карт, видов, портретов и т. п. разделено нами на пять отделов...”, “В *собрании* хранится большое количество портретов помещиков Херсонской губернии, имевших некоторое отношение к жизни Одессы. Эти портреты в настоящем издании не описаны, не описаны также виды городов Новороссии, которые, может быть, составят подотделы в *будущем музее* города Одессы”²⁶. Каталог складається з 5 розділів:

- I. Карти і плани (1740-1910);
- II. Види міста і околиць, окремих будівель і пам’ятників (1820-1910);

- III. Групи одеських громадян та інших осіб, що брали участь в житті м. Одеси (1841— 1898);
- IV. Портрети засновників міста, духовних осіб, чинів адміністрації військової та цивільної, професури, громадських діячів, благодійників, купців і взагалі осіб, які брали участь в житті м. Одеси (1793-1910);
- V. Змішаний (1817-1902).

Назви розділів сформульовані укладачем, а хронологічні рамки визначені з огляду на матеріали, включені до конкретного розділу. Верхні межі датування дозволили встановити приблизну дату складання каталогу - 1910 рік.

Окремі розділи представлені досить повно, тоді як інші - фрагментарно. Одержати уявлення про колекції майбутнього музею в повному обсязі не вдалося, а про приватні зібрання цілком можливо. Наявність у перших двох розділах великої кількості картографічного матеріалу, видових зображень, виконаних в різних техніках - гравюра, фотографія, живопис; переважання портретних зображень у третьому і четвертому розділах знижувало якість сприйняття експозиції (якби вона була створена). Відсутність документів і речових матеріалів теж говорить на користь каталогу зібрання, а не музейної експозиції. Інакше новий музей був би якоюсь галереєю з видами міста і портретами урядовців.

Чернетки написані саме Д. Атлас, що підтверджується при порівнянні почерку "Проекту" з написаними нею документами, зокрема - листами до І. Линниченка. Вона, а не І. Линниченко, як вважали деякі дослідники²⁷, є також упорядником каталогу: професор лише вносив свої доповнення і зауваження до нього.

У лютому 1916 року на одному із засідань бібліографічного товариства І. Линниченко вкотре попросив надавати матеріали для майбутнього музею міста Одеси. Невдовзі, 14 березня 1916 року, Д. Атлас презентувала членам товариства проект виставки "Стара Одеса", продемонструвала карти, гравюри, портрети, фото, друковані видання з колекції І. Линниченка²⁸. Конкретизувати інформацію про проект, запропонований Д. Атлас, дозволяє ще один документ з особового архіву І. Линниченка під назвою "Проект виставки "Старая Одесса", написаний та підписаний рукою Д. Атлас. З нього дізнаємося, що Д. Атлас провела оригінальне анкетування серед учнів початкових та середніх шкіл Одеси і передмістя з метою виявлення рівня їхніх знань з історії Одеси²⁹. Її дослідження засвідчило "полное незнакомство нашего подрастающего поколения с городом даже в настоящем, не говоря уже о далеком прошлом"³⁰. Багато учнів, особливо вихованці народних шкіл на околицях, ніколи не бачили таких визначних пам'яток Одеси, як Приморський бульвар, Олександрівський парк і навіть море, нічого не чули про дюка Рішельє та М.С. Воронцова. Діти знали тільки дорогу з будинку до школи, та й то чисто практично, оскільки не могли назвати вулицю, на якій проживали.

Такий невтішний стан справ спонукав жінку написати фактично план діяльності (з елементами статуту) для майбутнього музею Одеси. Д. Атлас запропонувала організувати дво- і тритижневі виставки з історії міста в навчальних закладах, переслідуючи одразу дві цілі: просвітницьку і поповнення фондів новими матеріалами з історії Одеси. Вважалося, що ті особи, які з тих або інших причин не захочуть розлучитися зі своїми речами назавжди, охоче нададуть їх на 2-3 тижні. Д. Атлас запропонувала створити виставку, яка стала б зародком майбутнього музею, а його організаторам дала багато цінних відомостей. Варто зауважити, що запропонований нею зміст виставки - досить цікавий і не страждає однобічністю, притаманною подібним проектам того часу:

1. Види міста і околиць;
2. Групи і окремі портрети осіб, що мали відношення до життя старої Одеси;
3. Плани міста і його околиць;
4. Рукописи;

5. Літературні твори і періодичні видання;
6. Предмети міського побуту³¹.

Останні дозволяли створити більш повне і образне уявлення про історію міста. Під “рукописами” малися на увазі документальні джерела (листи, щоденники одеських старожилів, документи, видані одеськими установами, різного роду анкети і т. ін.). “Періодичні видання”, у т. ч. одеські газети, альманахи, журнали, афіші містили описи подій та місцевих пам’яток. Прогресивним для музейної справи Півдня України було включення до експозиції побутових речей, меблів, картин, письмового приладдя тощо. До останнього розділу пропонувалися і макети таких визначних пам’яток, як Хаджибейська фортеця, на місці якої виросла Одеса, старий міський театр, будівля музею Одеського товариства історії і старожитностей та ін. Д. Атлас, пропонуючи власну структуру експозиції, ґрунтувалась на досвіді створення подібних виставок у Москві, Казані, Ростові-на-Дону.

На жаль, події 1917 року мало сприяли реалізації планів І. Линниченка та Д. Атлас. Однак І. Линниченко і надалі приділяв увагу збиранню історичних свідчень. У березні 1917 року він вкотре звернувся до одеської громадськості із закликом пожертвувати до бібліотеки бібліографічного товариства всі газети революційного періоду 1905 та 1917 років, фото, листи, портрети тощо. Не викликає сумніву, що всі ці матеріали мали стати складовою майбутнього музею³². Своє прохання професор повторив наприкінці березня 1918 року³³. У квітні 1917 року разом з іншими представниками одеської інтелігенції І. Линниченко заснував Товариство любителів художньої старовини, яке також мало опікуватися збиранням та охороною різноманітних пам’яток мистецтва, зокрема, таких, що мали історичну цінність³⁴. Однак бурхливі події 1918-1920 років остаточно зруйнували задуми професора та його однодумців. Більш того, наприкінці 1919 року І. Линниченку довелося поспіхом залишити Одесу разом з частинами Добровольчої армії, кидаючи напризволяще все своє майно, в тому числі цінну колекцію. Спогади та листування 1920-х років свідчать, що колекція І. Линниченка деякий час залишалася в його квартирі, а потім увійшла як складова частина до фондів музею “Стара Одеса”.

Активність І. Линниченка в галузі колекціонування виходила поза межі Одеси. У 1912 році при Київському музеї старожитностей організувався відділ “Старий Київ” й однойменна комісія на чолі з Ю. Данилевичем, а згодом В. Іконниковим, у складі якої працював також І. Линниченко. Комісія підготувала й видала програму відділу, “Известия” з історією Києва, упорядковувала колекцію музею³⁵.

Отже, І. Линниченко належав до помітних колекціонерів кінця XIX - початку XX ст. Свої матеріали він збирав з конкретною метою - надання їм музейної функціональності, допоміжного чинника у педагогічному процесі. На жаль, у нас є тільки дві, наведені на початку цієї статті, виразні згадки про взаємини між І. Линниченком та В. Тарновським. Однак, очевидно, що передусім вони контактували у зв’язку зі справою облаштування Київського музею старожитностей, обмінюючись відомостями про різні предмети та колекції. Спілкування з науковцем могло надати В. Тарновському більш глибокі уявлення про обставини існування предметів, а І. Линниченку - отримати додаткові імпульси для творчого ентузіазму, такого необхідного для процесу колекціонування.

¹ Древности. Труды Императорского Московского археологического общества. - Т. 16. - М., 1900. - С. 127.

² Линниченко И. Гетманская булава //Единая Русь. - 1919. - 13, 16 октября.

³ Музичко О. Педагогічна діяльність І. Линниченка в Одесі наприкінці XIX - на початку XX ст.: етапи, особливості, значення //Південний Захід. Одесика. - 2007. - Ви. 4. — С. 167-190; Непомнящий А.А. И.А. Линниченко: неизвестные страницы биографии известного историка //Непомнящий А.А. Подвижники кривоветедения. - Симферополь, 2006. - С. 169-187; Толочко О.О. Дві не зовсім академічні дискусії: І.А. Линниченко, Д.І. Багалій, І М.С. Грушевський //Український археографічний щорічник: Нова серія. - К., 1993. - Вип. 2. - С. 92-103.

- ⁴ Див. роботи І. Линниченка: Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV ст. - Ч. 1: Русь и Польша до конца XII в. - К., 1884; Брачные разводы в древней Польше и Юго-Западной Руси //Юридический вестник. -1890.
- Т. 6. - Кн. 3; Юридические формы шляхетского землевладения и судьба древнерусского боярства в Юго-Западной Руси XIV-XV вв. //Юридический вестник. - 1892. - Кн. 3-4; Черты из истории сословий в Юго-Западной (Галицкой) Руси XIV-XV вв. - М., 1894; Грамоты Галицкого князя Льва и значение подложных документов как исторических источников //Известия отделения русского языка и словесности Российской академии наук. - Т. 9.
- Вып. 1. - СПб, 1904; Рец. на: Лянскоронский В. История Переяславской земли. - Одесса, 1912; Рец. на: Падалка Л.В. Прошлое Полтавской территории и ее заселение. - Полтава, 1914 // Известия Одесского библиографического общества. - Одесса, 1916. - Вып. 1-2. - Т. V; Патриархальные градоправители. - Одесса, 1916.
- ⁵ Вниманию коллекционеров //Одесские новости. -1914.-25 мая; Доклад И. Линниченко "Новейшая литература по вопросу о фальсификациях древностей" //Известия Одесского библиографического общества. - Т. 1. - Вып. 10.
- 1912. - С. 380; Записки Одесского общества истории и древностей. - 1913. - Т. 31. - С. 89; Известия XV Археологического съезда в Новгороде. - М., 1911. - С. 166.
- ⁶ Известия XV Археологического съезда в Новгороде. - М., 1911. - С. 127-128, 153, 157, 166, 171.
- ⁷ Нилус П. Антикварство новой Одессы и его последствия //Одесский листок. - 1916. - 24 октября.
- ⁸ Линниченко И. Археология на XI археологическом съезде //Летопись ИФО. - Т. 8. - 1900. - С. 167.
- ⁹ Державний архів Одеської області (далі - ДАОО). - Ф. 45. - Оп. 4. - Сир. 2550. - Арк. 176-178.
- ¹⁰ Науковий архів Інституту археології НАН України. - Ф. 2. - Сир. 220; 222.
- ¹¹ ДАОО,- Ф. 153.-Оп. 1. - Спр. 229. - Арк. 16.
- ¹² ДАОО.-Ф. 153. - Оп. 1. - Спр. 229. - Арк. 16; Ф. 157. - Оп. 1. - Спр. 71. - Арк. 46; Отчет о состоянии и деятельности Новороссийского университета за 1910.-Одесса, 1911.-С. 69-70; Отчет... за 1912. - Одесса, 1913.-С. 66.
- ¹³ Линниченко И. Исторический путь и музей города Киева. - 1912. - 28 с.
- ¹⁴ Линниченко И. Задачи библиографии //Известия Одесского библиографического общества. - Т. 1. - Вып. 1. - Одесса, 1911.-С. 17.
- ¹⁵ Известия Одесского библиографического общества. - Т. 2. - Вып. 4. - 1913. - С. 145-146.
- ¹⁶ Линниченко И. Памяти Г.А. Тройницкого //Одесские новости. - 1914. - 28 ноября.
- ¹⁷ Деятельность библиографического общества //Одесские новости. - 1914.-2 апреля.
- ¹⁸ Записки Одесского общества истории и древностей. - 1913.-Т. 31.-С. 104.
- ¹⁹ Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. - Ф. III. - №13304. - Арк. 1.
- ²⁰ Линниченко И. К старым одесситам //Одесский листок. - 1916. - 6 марта.
- ²¹ ДАОО. - Ф. 153.-Оп. 1. - Сир. 532.-Арк. 5.
- ²² Гроссман Л. Исторический музей Одессы //Одесский листок. -1916.-13 марта.
- ²³ Попруженко М. По поводу исторического музея Одессы //Одесский листок. -1916.-16 марта.
- ²⁴ Атлас Д. Народные университеты у нас и за границей //Что такое Народный университет: Сб. статей под ред. и с предисловием проф. И.А. Линниченко. - Одесса, 1917. - С. 1-16.
- ²⁵ ДАОО. - Ф. 153. - Оп. 1. - Спр. 131,- Арк. 7зв.
- ²⁶ ДАОО.-Ф. 153. - Оп. 1. - Спр. 532.-Арк. 1.
- ²⁷ Остапова С.И. О судьбе коллекции, собранной профессором И.А. Линниченко для создания музея Одессы //Архів. Документ. Історія. Сучасність: 36. наукових статей та матеріалів. - Одеса, 2001. - Т. IV. - С. 284-288.
- ²⁸ Известия Одесского библиографического общества. - Т. 5. - Вып. 1-2. - 1916. - С. 73.
- ²⁹ У бібліографічному покажчику з історії старої Одеси (Известия Одесского библиографического общества. - Т. 3. - 1914. - С. 46) Л. Чижиков згадує про статтю Д. Атлас "Одесситы и Одесса (по данным пробной анкеты)" //Одесские новости. - 1913. Л. Чижиков не навів номер газети. Фронтальний перегляд всіх номерів за вказаний рік не дав результатів. Можливо номер не зберігся або бібліограф переплутав одеські видання. І все ж таки найвірогідніше анкетування було проведене у 1913 році.
- ³⁰ ДАОО. -Ф. 153.-Оп. 1. - Спр. 616.-Арк. 2.
- ³¹ Там само. - Арк. 4-5.
- ³² Линниченко И. К одесскому обществу //Одесский листок. - 1917. - 23 марта.
- ³³ Линниченко И. Просьба библиографического общества //Одесский листок. - 1918.-30 марта.
- ³⁴ ДАОО. - Ф. 153. - Оп. 1. - Спр. 609. - Арк. 2; Одесский листок. - 1917. - 29 апреля.
- ³⁵ Федорова Л.Д. З історії створення Музею Києва (1837-1936) //Український історичний журнал. - 1991. -№ 12. -С. 134-137.